

בשלח ג

אין פ' שמות¹, אויפן פסוק „ויהי בדרך במלון וגו' ויבקש המיתר“, איז רש"י מפרש „(ויבקש המיתר) למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש מיתה, תניא א"ר יוסי, ח"ו לא נתרשל אלא אמר כו' הקב"ה צוני כו'“. וויבאלד רש"י זאגט ניט אויפן צווייטן פירוש אז דאס איז א דרש וכיו"ב (ניט ממש פשוטו של מקרא)², איז פאר-שטאנדיק, אז אויך ע"פ פשוטו של מקרא מאנט זיך נאך א פירוש צו באווארענען אז „ח"ו לא נתרשל“ — היינט פארוואס זאגט רש"י דא בפשיטות, אז „נתעצל במצוה“ און איז דערפאר נענש גע-ווארן, און ברענגט אפילו ניט א צווייטן פירוש, וואס זאל שולל זיין דעם ענין פון עצלות ביי משה'ן?

נאך מער: אויך לויטן ערשטן פירוש אין רש"י (דארט) איז ניט מובן: ווי-באלד אז משה איז שוין נענש געווארן אויף אן ענין פון התרשלות במצוה — איז דאך מובן ופשוט, אז פון דאן אן איז משה געווען זהיר אז ביי אים זאל ניט זיין ח"ו קיין ענין פון התרשלות במצוה. היינט ווי אזוי איז דא (רש"י מפרש אז עס איז) געווען בא משה'ן אן ענין פון „נתעצל במצוה“?³

(7) ד, כד.

(8) ומה שהביא שם בעל המאמר אינו לומר שפירוש זה אינו ע"פ פשט, אלא הוא רק לתוס' הסברה (לחרץ קושיא וכיו"ב) בשביל תלמיד מומלח — כמדובר כמ"פ.

(9) ואי"ז דומה למה שמצינו במשה שנענש על זה שלא הגיד להם חיקה והי' ביום הששי והכינו גו' (פרש"י פרשתנו טז, כב), כי שם י"ל דלא הי' מוכרח למסור להם לפני יום הששי, ועכ"פ לא אחר להגיד להם ציווי ה' עד לאחר זמנו. ולהעיר מלשון רש"י

א. בסוף פרשתנו, ביי מלחמת עמלק, שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „וידי משה כבדים¹, און איז מפרש: „בשביל שנתעצל במצוה² ומנה אחר תחתיו נתיקרו ידי“³.

דער פירוש בזה בפשטות איז: רש"י איז אויסן צו מסביר זיין, אז הגם פון דעם לשון „וידי משה כבדים“ — לשון הווה — איז משמע, אז דאס איז געווען ביי אים דאמאלס א מצב תמידי (מצד זיין זקנה), איז רש"י מפרש אז דאס איז ניט אזוי, נאך סאיז דעמולט געשען צוליב א סיבה: „בשביל שנתעצל במצוה כו'“ נתיקרו ידי⁴.

מען דארף אבער פארשטיין:

- (1) יז, יב.
- (2) בדפוס שני ובא' מכת"י רש"י שתח"י „מן המצוה“.
- (3) בכמה כת"י רש"י שתח"י ליתא „נתיקרו ידי“ בסוף פרש"י.
- (4) כמ"ש ברלב"ג סוף פרשתנו „יתכן שהי' גדול הגוף והי' עס זה זקן“ ועד"ז באברנאנאל כאן. — אבל ראה ברכה לד, ז. פרש"י שם לד, א. ועוד.
- (5) אבל אינו מפרש בפשט כמ"ש הראב"ע כאן (ועד"ז בחזקוני וטור הארוך ועוד) „כי אין כח באדם להרים ידיו יום שלם ואפילו שעות מועטות“, כי אז הוליל „ויכבדו ידי משה“, להורות שנעשו כבודות מהרמת ידיו הנזכרת בפסוק שלפנ"ז.
- ומטעם זה גופא מובן למה לא נאמר לפי פרש"י „שנתעצל במצוה... נתיקרו ידי“ — „וכבדו ידי“, דאז היינו מפרשים כהראב"ע. וראה משכיל לדוד כאן. וראה הערה 16.
- (6) ולהעיר מפרש"י וארא ט, ח ד"ה וזרוק משה „וכל דבר הנזרק כנזח“ (וראה מפרש"י רש"י שם). וראה פרשתנו יז, ו „והכית בצור גו' ובפרש"י „מכאן שהמטה הי' של מין דבר חזק ושמו סנפרינון והצור נבקע לפניו“, ומשמע שהוא מחמת ההכאה בחזק (נוסף לזה שהמטה עצמו הוא כבד).

ובפרט אז בנדוד איז „עונותיהם של ישראל“ ניט קיין חידוש — דאס איז שוין געזאגט געווארן פריער אין פירוש רש"י¹⁵, אז די גאנצע סיבה פון מלחמת עמלק איז דאס וואס די אידן האבן גע-זאגט „היש ה' בקרבנו“;

איז דאך מער מתאים צו לערנען (עכ"פ אלס צווייטער פירוש) אז „ויד משה כבדים“ איז צוליב „עונותיהם של ישראל“, וואס וועגן דעם האט שוין די תורה דערציילט, איידער צו מוסף זיין אז דאס איז צוליב אן ענין פון „נתעצל“ בא משה¹⁶.

(15) יו, ת.

(16) לכאורה י"ל, דכאן הי' לאחר שעשו תשובה, ולא הי' מצב דעוונותיהם של ישראל, כי מ"ש „ויד משה כבדים“ בא בהמשך להכתוב שלפניו „והי כאשר ירים משה ידו וגו'“, ופרש"י „וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' כדאיתא ברי"ה“, ושם מפורש (כט, א במשנה) „כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים כו'“, וא"כ הרי לא הי' מצב של עוונות ישראל (מצד אמירת „היש הוי בקרבנו“).

אבל (נוסף לזה שממשיך ברי"ה שם „ואם לאו כו'“, היינו שלא היו משעבדים את לבם כל הזמן, הרי) פשטות המשך הכתובים לא משמע כן, כ"א דתחלת

ב. אין מדרשי חז"ל זיינען דא אויך אנדערע טעמים פארוואס „כבדו ידיו“:

(א) אין תרגום יונתן¹⁰ שטייט אז דאס איז דערפאר וואס ער האט אפגעלייגט די מלחמה אויף „מחר“, ולא אזדרו ביומא ההוא¹¹.

(ב) נאך א טעם שטייט¹²: „יקרו ידיו של משה משום עונותיהם של ישראל שאמר¹³ היש ה' גו'“.

דאס וואס רש"י ברענגט ניט דעם ערשטן טעם (עכ"פ אלס פירוש שני), איז מובן, ווייל (אע"פ אז בתוכנו איז עס ווי דער טעם וואס רש"י זאגט בפירושו — אן ענין פון היפך הזריות בא משה'ן; אבער) דער טעם איז ניט מסתבר אין פשוטו של מקרא — אז מצד עצלות האט זיך די זאך ניט געטאן ביז מחר!

ס'איז אבער ניט מובן, פארוואס לערנט דא רש"י ניט דעם טעם „מפני עונותיהם של ישראל“, וואס לויט דעם איז ניט „נתעצל משה“¹⁴?

פרשתנו שם „ולכן ענשו הכתוב“, ולא „ענשו המקוט“, וכיו"ב.

(10) עה"פ כאן.

(11) ועד"ז הוא במכילתא (הובא ביל"ש) כאן: „מכאן שלא ישהה אדם במצות“. אבל ממש: „אלולי שאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים לא הי' מצטער כך“, וכבר שקר ש בכ"מ כוונת המכילתא, דלא סיפא רישא. במרכבת המשנה תירץ „ואפשר שבחירת האנשים הי' גרם לעיכוב“ (וכ"ה בפ"י זה ניחמנו למכילתא). ועד"ז מפורש במכילתא דרשב"י כאן. בזית רענן (ליל"ש) מפרש „אלולי שאמר משה כו' פ"י אלא בעצמו בחר אנשים“. וכן מפרש בדברי דוד (להט"ז) בפרש"י כאן.

(12) פסיקתא רבתי פ"ב. במכילתא כאן עה"פ ויקחו אבן וישמו תחתיו — „ר' אליעזר המודעי אומר יקר (כבד — ז"ר שם) חטא על ידיו של משה באותה שעה ולא הי' יכול לעמוד כו'“. אמנם אינו מפורש שהוא מצד החטא שאמר „היש ה' בקרבנו“ וראה חז"ב רעה, א.

(13) פרשתנו יו, ו.

(14) ולהעיר מפרש"י קרח טז, ד.

(*) ענין זה מובא גם במכילתא (ויל"ש) עה"פ „אלא כל זמן שמגבי' ידיו כלפי מעלה היו ישראל מסתכלין בו ומאמינין במי שפקד משה לעשות כן והקב"ה עשה להם נסים וגבורות“, ולכאורה י"ל הטעם שדייק רש"י לציין „כדא" ברי"ה“, כי במכילתא ליתא „אם לאו כו'“ כמשנה ר"ה (כדלקמן) בפנים ההערה, וזה נוגע בשביל פירוש „וכאשר יניח ידו וגבר עמלק“ (אבל דוחק הוא, כי מובן הוא מהתחלת לשון המכילתא).

או י"ל, דלפרש"י בפשט"מ (א) אינו נוגע מה שמסתכלין בו (במשנה), (ב) אינו מספיק זה שמאמינים במי שפקד משה כו', היינו אמונה בה בכלל, היפך אמירתם „היש ה' בקרבנו“, כ"א שצ"ל גם „ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים“ (וראה) עד"ז בקלוש ח"ג ע' 74 הערה 16 בפרש"י שם שהביא משנה דר"ה „וכי נחש ממית כו'“, וראה לקמן הערה 55.

וואו ער איז משנה פונעם לשון וואס ער
זאגט בפירושו ב'פ' שמות הנ"ל: (א)
דארט זאגט רש"י, "שנתרשל", און דא —
"שנתעצל". (ב) בפירושו ב'פ' שמות
שטייט "שנתרשל" סתם, ובפירושו דא
— "שנתעצל במצוה".

דער חילוק צווישן רשננות און
עצלות איז²⁰: רשננות מיינט אָלגעמיי-
נע אָפגעלאזנקייט, וואָס איז גורם אַז
מ'לייגט אָפּ צו טאָן עפעס וואָס²¹; עצ-
לנות איז אַ פּוילקייט בנוגע²² אַ
פרטיות'דיקער פעולה (טאָן, גיין, אויפ-
שטיין פון שלאָף וכיו"ב)²³, ובמילא
פעלט די זריזות הדרושה.

בנדרוד אָבער איז עס ביי משה'ן ניט געווען קיין עצלות סתם ח"ו, נאָר „שנת-עצל במצוה" — לגבי דער מצוה וועגן וועלכער עס רעדט זיך דאָ, הייסט דאָס אַז ענין פון עצלות, כדלקמן.

ה. דער ביאור בזה:

די סיבה וואס משה איז ניט גע-
גאנגען אין דער מלחמה איז, ע"פ פש"מ,
ניט געווען אן ענין פון רשלנות אָדער
(אפילו) עצלות ח"ו,²⁴ נאר ווייל ער האט

ג. די שוועריקייט אין פירוש רש"י
(אז נתעצל (משה) במצוה ומנה אחר
תחתיו) ווערט נאך גרעסער¹⁷:

אין פ' פינחס¹⁸, אויף דעם וואָס משה האָט געבעטן ביים אויבערשטן „יפקוד ה' . . איש על העדה אשר יצא לפניו גר“, איז רש"י מפרש¹⁹: „לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג“.

דאס הייסט, אז ביי משה'ן איז געווען קלאר, אז א „איש על העדה“ דארף אליין ארויסגיין למלחמה; און נאכמער, משה ברענגט אלס ביישפיל אין דעם זיין אייגענע הנהגה בפועל — „כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג“ (כאטש דאס איז געווען בסוף ימיו) — איז דאך תמוה ביותר: ווי קומט עס וואס זייענדיק דער „איש על העדה“ און מיט ארום פערציג יאר אינגער ביי מלחמת עמלק איז „נתעצל“ משה?!

איז פון דעם גופא מוכח, אז דער ענין פון „נתעצל“ ביי מלחמת עמלק איז ניט קיין סתירה דערצו וואס אן „איש על העדה“ דארף אליין גיין במלחמות, און צו דעם וואס משה אליין האט זיך אזוי געפירט ביי מלחמת סיחון ועוג.

ד. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם
הדיוק אין לשון פון פירוש רש"י דא,

20) כי אפילו את"ל דבכלל תוכנם שהו או עכ"פ דומה זה לזה (ראה ספר השרשים לרד"ק ערך עצל. ערוך השלם ערך הנ"ל. ספר התשבי ערך רשל. ועוד) הרי מזה שרש"י כאן משנה מלשוננו במקום הקודם, ולא כתב „שנתרשל", משמע דכוונה אחרת בדבריו, ככפנים.

21) במדה"ג כאן (הובא תוכן המכילתא בלשון) „מיכאן שאין מתרשלין (מרשלין) לדבר מצוה שאלו אמר לו משה ליהושע בחר לי אנשים מיד כו”.

(22) ועד"ז יש, לפרש לשון „נתרשלו ידי . .
נתרשלו ידי האוהב" בפרש"י קרח שם.

23) עד מתי עצל תשכב (משלי ו, ט). טמון עצל ידו (שם יט, כד. כא, טו). אמר עצל ארי בחוץ (שם כב, יג) ועוד.

24) בגו"א לפרש"י כאן (ובכ"מ) מפרש שמינה משה את יהושע (ע"פ מרז"ל) (פסיקתא דר"ב פ"ג. וראה פס"ר פ"ב. ועוד)) משום שהוא מזרע יוסף

הכתוב "וְיָדִי מִשָּׁה כְּבָדִים" אינו בהמשך ולאחר הסיפור "וְהָיָה כְּאִשֶּׁר יִרְיֶם מִשָּׁה גֹי' וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ גֹי'", כיא לפניו (ד.וידוי משה כבדים), ולכן ה' שנינו במצב ידי משה, "יִרְיֶם גֹי' יִנִּיחַ גֹי'", עד שזהירו וחזרו תמכו בידי, ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש"), אלא שבחלתה מספר הכתוב את מצב המלחמה בפסוק יא, ואח"כ בפסוק יב את מצב ידי משה. ראה טור הארץ, פסוק יא. ועוד.

(17) עכ"פ כשילמוד פ' פינחס.

(18) כז, טז-יז.

(19) שם, י"ז.

אָבער דאָ געווען אינגאנצן און אנדער מצב:

די הנהגה פון דעם אויבערשטן מיט אידן ביז צו דער מלחמה מיט עמלק איז געווען ניט ע"פ טבע, נאָר באופן נסי — אָנהויבנדיק פון די אותות ומופתים במצרים, יציאת מצרים און קריעת ים סוף שלאח"ז, און דערנאָך די ירידת המן והשלו, וואָס זיינען געקומען באופן נסי מן השמים און האָבן געשפּייט אַלע אידן.

קומענדיק אָבער אין רפידים, וואו אידן האָבן געזאָגט „היש ה' בקרבנו אם אין“, איז דעם אויבערשטנס הנהגה מיט אידן ניט געווען אינעם אופן פון נסים גלויים, נאָר, ווי רש"י זאָגט בתחלת פרשת עמלק, אַז „סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו כו' חייכם שהכלב בא כו'“, און ווי דער לשון אין משל וואָס רש"י פירט אויס „השליכו מעליו כו'“.

ד.ה. די סיבה פון מלחמת עמלק איז געווען דער הסתר פנים פון דעם אויבערשטן.

און וויבאלד אַז אידן זיינען דעמולט געווען אין אַ מצב (ניט ווי פריער נאָר —) פון הסתר פנים און היפך הנהגה נסית, דעריבער האָט זיך גע-פאָדערט, אַז בהתאם לזה דאַרף אויך די מלחמה געפירט ווערן אין אַ סדר פון אַ מלחמה טבעית³¹ — אַז באַ די יוצאי צבא

געהאַלטן אַז ער איז ניט מתאים (— כן שמונים שנה²⁵) צו זיין אַ יוצא צבא.

און נאָכמער: גיין בראש פון די אנשי צבא און אָנפירן במלחמה אין מתאים פאַר די וואָס זיינען אין דעם גיל פון יוצאי צבא²⁶, וואָס ע"פ תורה איז דאָס פון כן עשרים ביז כח עשרים²⁷.

און אע"פ אַז מ'געפינט אַז משה רבינו האָט אין יענעם זמן דורכגעפירט די אַלע אותות ומופתים, וואָס אַ סך פון זיי זיינען געווען פאַרבונדן מיט כח וגבורה כו'²⁸; נאָכמער: אין דער מלחמה מיט סיחון ועוג איז משה רבינו אַליין גע-גאנגען בראש פון די אנשי הצבא, אַרויסווייזנדיק (ווי אָנגעדייטעט אין פירש"י²⁹) אויסערגעוויינלעכע גבורה — און דאָס, זייענדיק שוין אין אַ גיל קרוב צו מאה ועשרים שנה³⁰ — איז

וכתיב והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ועמלק מורע עשו, לכך מינה את יהושע, ואפי' כיון דלא הי' הוא יוצא למלחמה הוא בעצמו ולא הי' לו להניח את אחר והי' עצל נתייקרו כו'. אבל מובן, שטעם זה אי אפשר להבינו מעצמו, והי' לו לרשי' לפרשו או לרמוז. (25) וארא ז. ז.

(26) ויהושע הי' בעת המלחמה בן מ"ב שנה או בן נון או נז (ראה סה"ד ב' אלפים תמ"ח ד"ה יהושע הי' ילקוט ראובני פרשתנו יו, ט).

(27) ראה רש"י שה"ש ג, ז. גויא לפרש"י תשא ל, טו. וראה כ"ב קכא, ב. רשב"ם שם ד"ה שפקודיו. חזקוני ל, יד.

ואף שעדיין לא למדנו כ"ז — הי"ז סברא פשוטה שיהושע (משרתו, תלמידו — דור צעיר ממנו) מתאים יותר.

(28) וראה לעיל הערה 6.

(29) בס"פ חוקת, (כדאיתא בברכות בהרואה נגד, ב) עקר טורא וכו'.

(30) ולהעיר שבפרש"י, פש"מ, לא נאמר שמשו הי' גיבור (כש"ס נדרים לח, א). ומה שהקים משה את הקרשים, שאין כח באדם לוקפן" (פרש"י פקודי לט, לג), הרי ממשיך רש"י „א"ל עסוק אתה בידך נראה כמקימו והוא נוקף וקם מאליי". — וצע"ק מנשיאת הלוחות ושכירתן. וראה לעיל הערה 4.

(31) ולכן ציוה שהמלחמה תהי' למחר (ראה פרש"י יו, ט: צא הלחם גו' בעת המלחמה אנכי נצב. וראה מפרשי רש"י שם). כי כאשר סדר המלחמה הוא ע"פ הטבע צ"ל הכנה להמלחמה, בחירת אנשים וסידור אנשי החיל ואופן המלחמה כו'.

(*) אבל בנח"י לפרש"י מפרש שהמלחמה הייתה ב' ימים.

אויף „בחר לנו אנשים“³⁵ — „גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעת“ (כאטש אַז אין מכילתא לפנינו זיינען עס צוויי³⁶ באַזונדערע מ״ד³⁷) — ווייל אין דער מלחמה האָבן זיך ע״פ פֿש״מ גע- פֿאַדערט ביידע ענינים: „גבורים“ פֿאַר דער מלחמה בגשמיות, און „יראי חטא“ זיי זאָלן האָבן דעם סיוע פֿון דעם אויבערשטן³⁸].

און די צוויי ענינים זיינען געווען אין דער מלחמה בעמלק: א) גבורה גשמית און כח טבעי, וואָס דאָס איז פֿאַרבונדן מיט גבורי חייל פֿון אַ יונגן גיל — אַנגעפֿירט דורך יהושע (און ניט דורך משה); ב) התפלה אויף דעם עזר וסיוע מלמעלה, אַז אידן זאָלן מנצח זיין אין דער מלחמה טבעית — און אין דעם איז מובן ופשוט אַז משה איז אַממערסטן מתאים וראוי לזה.

און דאָס האָט משה געזאָגט צו יהושע׳ן „בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידי“ באַזאָרגנט און מדגיש געווען ביידע פֿרטים וואָס דאָרפֿן זיין אין דער מלחמה: צו פֿירן די

זאָל זיין בחר³², ובפרט די עומדים בראש הצבא, כולל אויך זיין אין דעם גיל הגבורה, מבן עשרים עד בן ששים.

משא״כ באַ מלחמת סיחון וועג, וואָס די מלחמה איז געווען למעלה מן הַט־בע, ווי דער אויבערשטער האָט געזאָגט מפורש צו משה׳ן³³ „אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי גו“ —

אין אַ מלחמה פֿון „נתתי“ זיינען ניט נוגע דרכי והנהגת הטבע³⁴.

ו. זאת ועוד: דאָס וואָס משה האָט זיך ניט משתתף געווען אין דער מלחמה (בעמלק) איז ניט בלויז געווען אַז ענין פֿון העדר און שלילה — וויבאַלד דאָס איז געווען אַ מלחמה געפֿירט לויט גדרי הטבע, דאָרף זי געפֿירט ווערן דורך יהושע, און ער, משה, דאָרף ניט גיין במלחמה — נאָר אין דעם איז אויך גע- ווען אַז ענין חיובי.

אין אַ מלחמה וואָס פֿירט זיך בדרך הטבע פֿאַדערן זיך צוויי ענינים: א) די השתדלות ופעולה טבעית אינעם פֿירן די מלחמה, וואָס דאָס איז דורך די וואָס זיינען שייך דערצו — גבורים; ב) די נתינת כח וסיוע פֿון דעם אויבערשטן אין דער מלחמה.

וואָרום ס׳איז מובן, אויך בפשוטו של מקרא, אַז אפילו אין דער הנהגה ווי זי איז ע״פ טבע, מוז מען האָבן אַז עזר וסיוע פֿון דעם אויבערשטן.

[עפ״ז איז מובן וואָס רש״י טייטשט

(32) ראה פרשי הובא לקמן בפנים.

(33) חקת כא, לד.

(34) ראה בזה (ובהמבואר לקמן סי) אברבנאל כאן. מעשׂה׳ פֿרשטנו פֿג. טור הארוך ורע״ב פסוק ט כאן. צידה לדרך בפרשי פסוק ח.

(35) פרשתנו יו, ט.

(36) ר׳ יהושע אומר בחר לנו אנשים גבורים ר׳ אליעזר המודעי אומר בחר לנו אנשים יראי חטא.

(37) אבל בחיב״ע כאן. גוברין גברין ותקפין בפקודייה ונצחני קרבא. ועד״ז בפקדריא פמ״ד. אנשים גבורי כח וחיל יראי שמים. וראה שמרר ספכ״ו. ובמכילתא הוצאת הורוויץ. ר׳ יהושע אומר בחר לנו גבורים אנשים יראי חטא, ר׳ אליעזר המודעי אומר בחר לנו יראי חטא אנשים גבורים. וראה בש״ג שם. ואכ״מ.

(38) ועפ״ז מובן מה שלא פרש״י דנתיקרו ידיו מפני עונותיהם של ישראל — כי מכיון שלקחו „יראי חטא“ להמלחמה, אינו מסתבר שאמירת ישראל לפני המלחמה „הישׁ ה׳ גו“ תפעול על פעולותיו של משה בעת ובזמן המלחמה, ש״ידיו כבדים“.

די הנהגה אין דער מלחמה, פונדעסט-וועגן איז "נתייקרו ידי" און רש"י זאגט דעם טעם "בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו":

וויבאלד עס רעדט זיך וועגן א ציווי פון דעם אויבערשטן, האָט משה ניט גע-דאַרפט מאַכן חשבונות, נאָר אַרויסגיין מלחמה האַלטן מיט עמלק, אײ, מ'דאַרף תפלה טאָן — און משה איז דער וואָס איז מתאים. לזה — האָט ער געקענט מיטנעמען אין דער מלחמה דעם מטה האלקים און דאַרט, אויפן שדה המערכה, מתפלל זיין א תפלה קצרה⁴⁴.

און ווי מ'האָט שוין געלערנט פריער באַ קריעת ים סוף, אַז בשעת אידן זיינען געווען אין זייער אַ ענגן מצב — די מצרים זיינען געווען "לאחוריהם" און דער ים "לפניהם" — און משה האָט זיך געשטעלט מתפלל זיין, האָט דער אוי-בערשטער ביי אים געמאָנט⁴⁵, "מה תצק עלי דבר אל בני" ויסעו", ווי רש"י איז מפרש "אמר לו הקב"ה לא עתה להאריך בתפלה שישאל נתונין בצרה".

און דעריבער, כאָטש משה האָט גע-האָט די טעמים פאַרוואָס ער אַליין איז ניט געגאַנגען במלחמה⁴⁶, און די חש-בונות זיינען געווען (ניט צוליב זיך, נאָר ווי עס איז מתאים לטובת המלחמה

מלחמה בפועל, וואָס אויף דעם האָט ער באַשטימט יהושע⁴⁷: "צא הלחם בעמלק": און די תפלה אל הקב"ה, וואָס דאָס האָט משה גענומען אויף זיך: "אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים גו"⁴⁸,

וואָס על ראש הגבעה, איז ער געווען שרוי בתענית (ווי רש"י איז מפרש אויף "ומשה אהרן וחור"⁴⁹): "מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבור לפני התיבה, שבתענית היו שרויים)", ויהי ידיו אמונה, "פרושות השמים בתפלה"⁵⁰.

און מצד דעם (קומט נאָך צו אין דער סברה פון משה'ס ניט גיין אין דער מל-חמה): (א) שרוי בתענית און אָפּגע-שוואַכט — איז ניט מתאים צו גיין במלחמה⁵¹: (ב) זייענדיק "בראש הגב-עה" מיטן מטה האלקים ובהרמת ידיו, האָבן אים אידן געקענט זען און דורכ-דעם געהאָט תוס' כח ועוז אין דער מל-חמה⁵².

ז. אע"פ אַז משה איז ניט געגאַנגען במלחמה דערפאַר וואָס אַזוי דאַרף זיין

(39) ועפ"י יתורץ וימתק מה שפירשו הנ"ל על "בחר לנו אנשים" (גבורים ויראי חטא): פירשו (היפך סדר הכתוב, ובדיה שני בפ"ע ולאחר שכבר התחיל בפ"י בחר — בתחלת הכתוב) לאחר שפירש "וצא הלחם — צא מן הענן והלחם ב": "מחר — בעת המלחמה — אנכי נצב" — כי אחרי ההקדמה הנ"ל, שבמלחמה זו הוצרך להיות ב' הענינים, היציאה למלחמה בפועל שע"י יהושע והתפלה דמשה בעת המלחמה, מוכן, שגם ה"בחר לנו אנשים" (לי ולך) — פרש"י שם בדיה בחר לנו הראשון) צ"ל ב' הפרטים, גבורים ויראי חטא. וראה לבוש בפרש"י.

(40) יו, י"ד.

(41) שם, יב ובפרש"י.

(42) וכהנלכה, דעיר שהקיפוח עכרים אין רשאין לסגף [את] עצמן בתענית שלא לשבר את כחן (תוספתא תענית פ"ב, יא. שו"ע ארח סוים תקעא. ולהעיר משמואל א, יד, ל). — וסברה פשוטה היא.

(43) ראה בהנסמן לעיל הערה 34. חזקוני שם פסוק ט. חזקוני ותיורץ למשנה ר"ה שם. ועוד.

(44) ולהעיר מאברהם (לך יד, יד ואילך) שיצא בעצמו למלחמה. מיעקב ר"פ וישלח (למלחמה) — פרש"י לב, ט בסופו.

(45) יד, טו.

(46) ולהעיר שעפ"י הרי זה כעין דעת ר' יוסי בפרש"י שמות שם "ח"י לא נתרשל", וגם שם היתה הנהגתו ע"פ "חשבון" במצוה (אלא אמר אבול ואצא לדרך סכנה היא לתניק עד שלשה ימים אבול ואשה שלשה ימים הקביה צוני לך שוב מצרים). אלא דשם, נענש מיתה לפי שנתעסק במלון חללה, משאיכ' בנדרד' שרק, נתייקרו ידי, שהי' כל הזמן עוסק וכי' בענין המלחמה — הצלת ישראל.

און מהאי טעמא איז זיין עונש געווען „מדה כנגד מדה“⁵², „נתייקרו ידי“ — אז ס'איז אים געווען שווער אויך דאס וואס ער האט יע געטאן אלס השׁ תתפות במלחמה, דאס וואס „ידי פרושות השמים בתפלה“⁵³.

ח. ויש להוסיף בזה:

בא משה׳ן איז אויך ניט געווען שייך ח״ו אן ענין פון חשבונות בשעת ער האט א ציווי ה׳ — אבער בנידון דידן געפינט מען ניט אין פסוק אז דער אנוגא „צא הלחם בעמלק“ איז געווען א ציווי מפורש׳ פון אויבער-

ונצחונה — אז ער זאל זיין שריו בתענית און מתפלל זיין בראש הגבעה, כנ״ל בארוכה; און דערצו נאך האט ער באוואונט און „מנה אחר תחתיו“ — שלוחו של אדם כמותו⁵⁴ — וואס אין אן אנדער פאל וואלט דאס געווען א הנהגה מתאימה פאר משה רבינו —

אעפ״כ, וויבאלד אז דא רעדט זיך וועגן א ציווי ה׳, ווערט משה׳ס הנהגה גערעכנט⁵⁵ אלס אן ענין פון „נתעצל (לגבי דעם אופן ההנהגה וואס פאדערט זיך)“⁵⁶ במצוה — די גרייטקייט און זריזות⁵⁷ צו טאן א מצוה⁵⁸.

(מצד החשבון. שצריך להתפלל כו׳), אבל זה שהניח המלחמה עד למחר לא נחשב „נתעצל“, כי כן ציל סדר המלחמה ע״פ הטבע שצריך זמן להכין א״ע למלחמה באופן מסודר (כנ״ל הערה 31).

ועפ״ז י״ל דהחילוק שבין פירשי׳ תיביע׳ (ומכילתא) הוא, שידעת רש״י מלחמה זו נחשבה לכתחלה כמלחמה טבעית (ורק כיוון שהי מצוה הוצרך להשתתף בזה בפועל). ולפי התיביע׳ (והמכילתא) ה׳ עצם המלחמה גם בתחלה שלא ע״פ טבע (וראה תיביע׳ כאן ט׳ חוטא דאתעבידו ב׳י נ״סין מן קדם ה׳ ביד״).

(52) ראה פרש״י נח ז, יא. יתרו יח, יא. נשא ה, כד. ועוד.

(53) או באופן אחר קצת: מכיון שהנהגתו במלחמה זו היתה ע״פ סדרי הטבע, לפיכך, נתייקרו ידי׳ — להדגיש שכן הוא ע״פ הטבע. אבל אם ה׳ הולך למלחמה זו בלי שום חשבונות — היתה גם הנהגה עמו מלמעלה באופן כזה, למעלה מהטבע. (54) בפרש״י לקמן (יז, ג): ויחלש יהושע — חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם, מכאן אני למדים שעשו ע״פ הדבור של שכניה. הרי מזה שרש״י משנה מלשון המכילתא „שהמלחמה הזאת לא היתה אלא ע״פ הגבורה“, משמע שלא נצטווה מתחלה על עצם המלחמה „צא הלחם כו׳“ — ראה מפרש״י רש״י כאן, וכמ״ש בעקידה כאן שער מב. אברבנאל כאן. ומהלשון

(47) שהובא בפרש״י לעיל (בא יב, ו). וראה לקו״ש ח״כ ע׳ 236 ואילך.

(48) ולהעיר גם מאמירת משה (שמות ה, כב) „למה הרעותה לכם הוזה למה זה שלחתי, אשר הקב״ה אמר לו, הרהרת על מדותי לא כאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך ורע ואח״כ אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי“ — פרש״י שם ו, א. היינו שטענת ה׳ היא דאין מקום לחפש טעם וחשבון בקיום דבריו ה׳, אלא שצ״ל כמו הנהגת האבות. אלא דשם הרי״ז ענין שלאחר המעשה ולכן נאמר לו „הרהרת על מדותי“, משא״כ בנדוד׳ החשבון שלפני המעשה הביא את משה לחשוב שכן צריך להיות באמת סדר מלחמה זו, ואיכ ליכא מילף הכא מהתם. נוסף על המבואר לקמן ס״ח.

(49) להעיר גם מ„נתעצלו“ שהי אצל הנשיאים בהנדה למלכת המשכן (פרש״י ויקהל לה, כז), שגם שם זה „שלא התנדבו תחלה“ לא ה׳ מחמת עצלות כפשוטה ח״ו, כ״א מצד החשבון שלהם, שמצד תפקידם בתור נשיאים כך צריכה להיות הנהגתם, להשתדל לזרזו שיתנדבו ציבור מה שמתנדבים׳ ואח״כ לחשוב ולעשות בעצמם „ומה שמחסרין אנו משלימין“ (פרש״י שם).

ומ״מ נחשב זה אצלם שנתעצלו, מכיון שהמדובר בהקמת המשכן וקיום „ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם“ היו צריכים לעשות בזה בלי חשבונות. ראה בארוכה לקו״ש חט״ז ע׳ 427 ואילך. (50) ועי׳ שמצינו באברהם (וירא כב, ג), „וישכם אברהם בבוקר — נדדו למצוה, ויחבשו — הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו“ (פרש״י שם) אלא ששם מסיים „שהאברהם מקלקלת השוה״.

(51) אמנם זהו רק בנוגע להשתתפותו במלחמה

(*) ראה לקמן ס״ח והערה 54-55, החילוק בין פרש״י להמכילתא, דמהמכילתא: משמע שעצם המלחמה ה׳ ע״פ ציווי ה׳.

זיינען געווען מחוץ לענוי⁵⁹, האָט משה רבינו געהאַלטן, אַז מען דאַרף באַלד אַרויסגיין פאַרטיידיקן די אידן, וועלכע אידן זיי זאָלן נאָר זיין, און ווי עס איז געווען הנהגת משה נאָך זייענדיק אין מצרים אַז גלייך נאָך דעם ווי „ויגדל משה ויצא אל אחיו“, איז ווי נאָר „וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו“ האָט זיך משה רבינו נישט גערעכנט מיט דער דרגא פון דעם איש עברי, נאָר — „ויד את המצרי“⁶⁰.

און דעריבער, וויבאַלד משה האָט דאָס געטאָן ווי אַ דבר המובן מעצמו (ניט אַלס קיום פון אַ ציווי מפורש מה) האָט ער אָנגענומען אַז דאָ פאָדערט זיך נישט אַ סדר-הנהגה אָן חשבונות אַזוי ווי ביי אַ ציווי מפורש.

באָ דעם אויבערשטן אָבער האָט זיך דאָס גערעכנט אַלס אַז ענין פון „נתעצל במצוה“⁶¹, וואָרום ווען גוים קומען מלחמה האָבן מיט אידן, איז דאָס (אפילו פאַר מתן תורה) אַ מצוה — און אַ מצוה הכי גדולה — צו אַרויסגיין במלחמה להגן על ישראל — און עס דאַרף געטאָן ווערן אַז קיין איבערטראַכט טונגען און אויסרעכענונגען (הגם בנדוד) איז נישט געווען דערויף אַ ציווי פון אוי-בערשטן).

ט. פון דעם פירוש רש"י איז דאָ אַ הוראה נפלאה אין עבודת האדם:

ס'איז מובן אַז דאָס וואָס יעדער ענין

שטענדיג⁵⁵; ולכן י"ל אַז ווען עס וואָלט געווען אַזאַ ציווי וואָלט משה אַליין גלייך מקיים געווען דעם ציווי⁵⁶.

וויבאַלד אַז אַ ציווי פון דעם אוי-בערשטן אויף דעם איז נישט געווען, נאָר משה רבינו, רועה ישראל, האָט דאָס גע-טאָן ווי אַ דבר המובן מאליו: בשעת גוים פאָלן אָן אויף אידן, דאַרף מען אַרויס-גיין⁵⁷ למלחמה להגן על ישראל⁵⁸.

(ו"ל אַז אויך לפי המסקנא אַז עמלק האָט געקענט מלחמה האָבן נאָר מיט די „נחשלים אחריו“, מיט די אידן וואָס

שעש"י משמע שענין זה שבמלחמה (שהשאר החלשים כו') ה' ע"פ הדבור, ואפשר שהדבור של שכניה ה' לאחר שיצא יהושע למלחמה, או שנצטוו על המלחמה לאחר ששאל משה.

55) וגם מטעם זה י"ל שלא הביא רש"י בפסוק שלפניו (יא) ממכילתא כ"א מר"ה, כי במכילתא מפורש „שפקד משה לעשות כן“, היינו שה' ע"ז ציווי, שש"כ בר"ה שם.

56) ואף שבמלחמת מדין נצטווה משה (פנחס כה, יז) „צור את המדינים והכיתם אותם“, נקום נקמת . . מאת המדינים גו" (מטות לא, ב) — ואעפ"כ „וידבר משה אל העם החלצו מאתכם גו' וישלח אותם משה גו" (שם פסוק ג, ו) והוא לא הלך, כי שם הייתה מלחמת נקמה (כמפורש) ולא מלחמת הגנה על ישראל (כמלחמת עמלק וסיוחן ועוג), ולא היו קרובים לגבול ישראל. וכדמוכח גם מזה ששלח רק אלף למטה.

וראה אברבנאל ואלישיך שם. ובתנחומא שם ג דמשה, נהגדל במדין אמר אינו בדין שאני מיצר להם שעשו בי טובה" וי"ל שכ"ה גם בפשטי"ם. וע"ד פרש"י וראו ז, יט.

57) להעיר, שע"ד ההלכה, הרי מלחמת עמלק אַז היתה מלחמה דעורת ישראל מיד צר שבא עליהם, שמלחמת מצוה זו אין המלך צריך ליטול בה רשות מבית דין (רמב"ם רפ"ה מהל' מלכים).

58) ומטעם זה מובן דאין לפרש הטעם שמשח לא יצא למלחמה בעצמו — מפני שכל ענין מלחמה זו ה' כדי שישאל יצעקו אל ה' „ותדעון היכן אני“ (פרש"י לעיל יז, ח), ולכן אין צריך לצאת למלחמה בפועל כ"א מספיק מה שיתכלו כלפי מעלה וכו' (כבמשנה ר"ה שזוהבא ברש"י יז, יא) — כי עפ"ז לא ה' מצוה גם ליהושע „צא הלחם בעמלק“.

59) תצא כה, יח. ובפרש"י שם.

60) שמות ב, יא"ב.

61) בזיר ליל"ש שם, דברי דוד שם, ועוד — מפרשים (כנראה) שהמצוה שנתעצל בה משה היא בבחירת האנשים (שעשאה ע"י יהושע), אבל בפשטי"ם אין שום רמז דעצם בחירת האנשים נחשבת (לא להכשר מצוה, כ"א) למצוה, והוי לי לרש"י לפרשו.

און נאָכמער איז עס נוגע אין דעם זמן פון עקבתא דמשיחא, ווי עס שטייט אין תרגום יונתן בפ' „מלחמה לה' בעמלק מדור דור“, אַז איינער פון די (דריי כללות/דיקע) דורות (פון מחיית עמלק) איז „דרא דעקבתא דמשיחא“.

י. וועט מען דאָס פאַרשטיין דורך באַוואַרענען נאָך אַ שאלה כללית אין דעם ענין:

צוליב וואָס בכלל דערציילט תורה אַז „וידי משה כבדים“, אַז נתעצל משה? ס'איז דאָך אַ כלל אַז אפילו בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב⁶⁸, ועאכור'כ וועגן בני אדם, ובפרט בני ישראל, ובפרטי פרטיות — משה רבינו, הנבחר מכל מין האדם!⁶⁹

פון דעם גופא איז מובן, אַז אויך דאָס איז אַ הוראה נצחית אין דער מלחמה רוחנית מיט עמלק שבכל דור ודור.

דער ביאור בזה:

עמלק האָט במלחמתו געקענט פוגע זיין נאָר די אידן ביי וועמען ס'איז גע- ווען אַ חלישות אין אמונת ה'; און, כנ"ל, ווי עס שטייט אין פסוק (אין פ' תצא) „ויזנב בך (נאָר) כל הנחשלים אחריך“, וואָס דאָס מיינט, ווי רש"י טייטשט „חסרים כח מחמת חטאם שה' הענן פולטן“, נאָר די וואָס זיינען געווען מחוץ להענן. אַבער די אידן וואָס האָבן זיך געפונען אינעווייניק, זיי האָט עמלק נישט געקענט אָנרירן.

און דער תוכן און ענין דערפון (ברוחניות) איז בכל הדורות.

רובם ככולם פון בני ישראל געפינען

און פרט אין תורה איז אַ הוראה נצחית⁶² בכל הזמנים ובכל המקומות, איז דאָס באופן מיוחד, ביתר שאת וביתר עז, אין דעם ענין פון מלחמת עמלק; און ווי דאָס דריקט זיך אויס בכמה ענינים, ומהם:

(א) ס'איז אַ ציווי מפורש⁶³ „כתוב זאת זכרון בספר“, ד.ה. אַז דער עילוי ומעלה פון אַ זכרון בכתב, מצד דעם וואָס „דכל שכתוב בתורה הדבר הוי נצחי“⁶⁴, איז דאָס באַ מלחמת עמלק ביתר תוקף ועילוי, וויבאלד ס'איז דאָ אויף דעם אַ ציווי מיוחד.

(ב) אין דיבור ה' גופא ווערט אָנגע- זאָגט⁶⁵ מיט אַ הדגשה אויף דעם ענין של תמידי ונצחי — „מלחמה לה' בעמלק מדור דור“;

ביז אַז דער ענין הנצחיות שבמלחמה זו זאָגט זיך אַרויס אין אַ ציווי כפשוטו: ס'איז אַ מ"ע מן התורה „לזכור תמיד מעשיו הרעים“⁶⁶, און ס'איז אַ מצוה לזכור מעשה עמלק בכל יום (לכמה דעות⁶⁷).

פון דעם איז מובן, אַז נישט בלויז דער תוכן פון מלחמת עמלק איז אַן ענין נצחי (בעבודה רוחנית), נאָר אויך דער אופן המלחמה — ווי די מלחמה דאָרף געפירט ווערן — איז אַ הוראה נצחית.

(62) תניא רפ"ז. נבכ"מ.

(63) פרשתנו י, יד.

(64) צ"פ מהד"ת ע' 134. ועד"ז שם סה, א. ועד"ז כ' בצפ"ג תרומות בהשמות ע' 120 (הובאו במפע"צ פ"ה סי"ב. וש"נ).

(65) סוף פרשתנו.

(66) ל' הרמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה. ועד"ז כ' במנין המצות שבריש ספר היד מ"ע קפט. וראה לשונו בסהמ"צ שם.

(67) כ"כ בס' חרדים מ"ע התלויות בפה פ"ד סכ"א בדעת הרמב"ם והסמ"ג. וראה שו"ע אדה"ז סי' ס' סעיף ד. וש"נ. לקו"ש ח"ט ע' 221. וש"נ.

(68) ב"ב כג, א.

(69) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד הז'. ולהעיר מט"ז י"ד סרמ"ב סק"ב.

די „ראשיכם שבטיכם“, איז דאס (לפי „דעתו“) א ירידה האבן צו טאן מיט אזא אידן און אים ארויסהעלפן אין זיין מצב, אבער אעפֿכ טוט ער דאס, וויבאלד אז ס׳רעדט זיך דאס וועגן איינעם וואס געפינט זיך מיט אים אין איינעם „בתוך הענן“.

אבער וואס פאר א שייכות האט ער — טענה׳ט ער — צו דעם וואס געפינט זיך „מחוז להענן“ ר״ל! מיט אים וויל ער ניט האבן צו טאן. לכל היותר וועט ער מוסיף זיין ליכותו בלימוד התורה אדער אין עבודת התפלה וכיו״ב. אבער „צא הלחם“ ארויסצוגיין פון די כותלי בית המדרש אדער פון די כותלי בית הכנסת און זיך אוועקלאזן זוכן א צווייטן אידן אין א סביבה וואס איז „מחוז להענן“, א מקום וואו ס׳איז ניט קיין מקום פון יראת שמים — דאס האט לכאורה גאר קיין ארט ניט.

ווער רעדט נאך אויב ער איז אין א דרגא פון „תורתו אומנתו“ (אויף וויפל דאס איז שייך בזמן הזה⁷⁵) — איז זיין סברא און טעם השלילה נאך גרעסער און שטארקער: הייטכן צו מפסיק זיין פון אזא אופן אין לימוד התורה?! ארויסגיין צו די וואס זיינען מחוז לענן בכדי צו מגין זיין אויף זיי פון די „עמלקים“, שטארקן זיי אין זייער אמונה, דערווייטערן זיי פון א חטא און באווייזן זיי צו מקיים זיין נאך א מצוה.

אויף דעם האט מען די הוראה⁷⁶ פון

זיך „בתוך הענן“ — אין גבול און „אינ-ווייניג“ פון תורה ומצות, ובכלל — פארבונדן מיטן אויבערשטן, יעדערער לפי מעמדו ומצבו, און דער „ענן“ — תורה ומצות — איז מגין אויף אידן פון אלע⁷⁷ רוחות זרות, וואס בלאזן פון חוץ לתחום הקדושה, ובפרט פון „עמלק“ וואס בריינגט קרירות „אשר קר״⁷⁸ אין עניני יהדות⁷⁹.

עס זיינען דא אידן, וואס מסיבות שונות זיינען זיי ניט בתוך הענן — זייער סדר החיים איז לע״ע נאך ניט אינגאנצן בהתאמה צו די הוראות התורה און דערפאר קען עמלק (בגימ׳ ספק⁷³) האבן א צוטרטן צו זיי און אריינ-ווארפן אין זיי ספיקות וכו׳ אין אמונה ביכולת ה׳ און קרירות („אשר קר״) אין עניני קדושה כו׳.

קען דעריבער געמאלט זיין, אז אזא איד וואס געפינט זיך „בתוך הענן“ זאל טראכטן בא זיך: וואס פאר א שייכות האב איך מיט די וואס געפינען זיך מחוץ פון דעם ענן, ער רעכנט, אז יענע אידן האבן ניט קיין שייכות צו אים.

בשלמא די וואס זיינען „בתוך הענן“, זיי לערנען תורה און זיינען מקיים מצות, נאך עס פעלט זיי אין דער שלימות שבזה; אדער אפילו אן איש פשוט, וואס איז אין דער דרגא פון „חוטב עציר . . שואב מימך“⁷⁴ — איז אין הכי נמי, אז פאר אים, זייענדיק פון

70) ראה מכילתא פרשתנו בתחלתה עה״פ יג, כא.

71) תצא כה, יח. וראה תנחומא שם (ט) ופרשי׳ שהוא ל׳ קור.

72) ראה גם תיא׳ פה, א ואלך. ד״ה והי כאשר ירים תריפ אות ג. ובכ״מ.

73) סה״מ עטר׳ת ע׳ רצד. סה״מ תש״ט ע׳ 40. שם ע׳ 65. ועוד.

74) ר״פ נצבים.

75) ראה תושו״ע ואדה״ז או״ח סי׳ס קו. וראה רמ״א שם סי׳ ס״ח. שו״ע אדה״ז שם סי״ו.

76) וע״פ ההלכה שפקינן גם מי שתורתו אומנתו מפסיק ומציל (וראה בהנשמן בהערה הבאה. ט״ז יו״ד סי׳ רנא סי׳ ו), ואפילו בספק וסי׳ (ראה תושו״ע (וואדה״ז) או״ח סי׳ שכט סעי׳ ג. שו״ע אדה״ז סי׳ תריח סי׳ ז).

„בידי פרושות השמים בתפלה“, און ער האָט דורכדעם געפועלט דעם „וגבר ישראל“ — האָט אָבער, טראָץ דעם אַלעם (נוסף עכ"ז), אַליין געדאַרפט אַרויסגיין און זיך משתתף זיין אין דער מלחמה ממש פשוטו כמשמעו!

ומזה איז די הוראה אויך צו א גדול: עס איז נישט גענוג השתתפות רוחנית אין דער מלחמה בעמלק בכל דור; ער קען זיך נישט מסתפק זיין מיט דעם וואָס ער וועט זאָגן אַ קאָפיטל תהלים אַז די אידן זאָלן זיך אומקערן צו אידישקייט, אע"פ וואָס דאָס איז אַ הכרח און גבוה על גבוה וכו' וכו'; און ס'איז אויך נישט מספיק ער זאל שיקן זיינע שלוחים אויף דעם — נאָר ער דאַרף אַליין אַרויסגיין און טאָן וואָס ס'איז נויטיק צו מגין זיין אויף אידן.

וע"י הנהגה זו, אַז מ'גייט נישט מיט חשבונות וטעם ודעת (אע"פ וואָס זיי זיינען דקדושה) אין דעם „מחה תמחה את זכר עמלק“⁷⁹, פירט זיך דער אויבערשטער אזוי אויך אין דעם „מחה אמחה את זכר עמלק“⁸⁰, העכער פון חשבונות און מדידות והגבלות, און איז מדלג אויפ'ן קץ און ברענגט די גאולה העתידה, וואָס דעמולט וועט זיין „השם שלם והכסא שלם“⁸¹, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

(משיחות ש"פ בשלח וש"פ יתרו תשמ"א)

דער ערשטער מלחמה באַ אידן אַרויס-גייענדיק פון מצרים — מלחמת עמלק — אַ הוראה אין דעם אַלעם:

בשעת עמלק קומט און פאַרטשעפעט זיך מיט אַ אידן וואָס געפינט זיך מחוץ לענו, אפילו אויב זיין געפינען זיך דאָרט איז באשמתו פון דעם אידן, כנ"ל מחמת חטאים, דאַרפן די אידן וואָס געפינען זיך בתוך הענו אַרויסקומען פון דאָרט בכדי צו מגין זיין אויף דעם אידן אין זיין מלחמה געגן עמלק'ן.

ואדרבה: ווער דאַרפן זיין בעיקר"י די וואָס דאַרפן אַרויס צו באַשיצן אידן פון עמלק? — די „יראי חטא“, וואָס דוקא זיי האָבן דעם כח צו לוחם זיין מלחמת עמלק; און דער עומד בראש המלחמה איז יהושע, וועמען מ'האָט אָנגעזאָגט „בחר לנו אנשים וצא (מן הענו) הלחם בעמלק“ — וואָס יהושע איז געווען „לא ימיש מתוך האוהל“⁷⁸, תורתו אומנתו, און ער האָט געדאַרפט אָנפירן די מלחמה.

און די תורה איז מוסיף נאָכמער, אַז אפילו משה, וואָס ער האָט בעצם וב-פנימיות אָנגעפירט די גאַנצע מלחמה — ער האָט ממנה געווען יהושע'ן אַלס שלוחו צו פירן די מלחמה און ער האָט אַליין געפירט די מלחמה ברוחניות בתפלתו, „ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש“, ער איז דעם גאַנצן טאָג גע-ווען „שרוי בתענית“ און איז געשטאַנען

(79) ס"פ תצא.

(80) פרשתנו יו, יד.

(81) פרש"י עה"פ. ובכ"מ.

(77) דמיון בגדול (רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ג. ט"ז בשו"ע או"ח שס"ח סק"ח. שו"ע אדה"ז שם ס"ג).

(78) תשא לג, יא.

יתרו

בלויו "שם" איז געווען "יחנן" ל' יחיד ("כאיש אחד בלב אחד"), און ניט ביי "שאר כל החניות".

ואדרבא — נאָר פון דאָנעט ווייס מען אז שאר החניות בתרעומות ובמחלוקת, מיתורא דקרא "שם".

דאָס אַבער וואָס עס שטייט "יחננו" — קען זיין כפשוטו, עס רעדט זיך וועגן עטלעכע (פאַרשידענע) מענטשן שבטים וכו' — אַבער זיי זיינען כלל ניט במחלוקת ותרעומות זע"ז.

עס בלייבט אַבער די שאלה: פאַר-וואָס ברענגט רש"י אַראָפּ אויך דעם ווייטערדיקן וואָרט "ישראל"?

ואדרבא: מיט דעם וואָס רש"י איז מעתיק דעם וואָרט "ישראל" ווערט גאָר שווער זיין פירוש. וואָרום וויבאַלד עס שטייט דער לשון "ישראל", וואָס מיינט אַלע אידן ווי איין כלל (פאַלק), איז דאָך דערביי מתאים דער לשון "יחננו" לשון יחיד — ומגל' לדייק אז דאָס מיינט "כאיש אחד בלב אחד"?

ב. לכאורה קען מען זאָגן אז רש"י הכרח איז ניט (אזוי) פון דעם לשון "יחננו" פאַר זיך, נאָר פון דעם שינוי אין דעם פסוק גופא: פריער שטייט אין

א. פון פסוקי "יחנן שם ישראל נגד ההר" איז רש"י מעתיק די ווערטער "יחנן שם ישראל" און איז מפרש: "כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת".

ווי מ'לערנט בפשטות, איז דער דיוק ופירוש אין רש"י ווי אין מכילתא, אז דאָ שטייט "יחננו" — לשון יחיד, ניט ווי אומעטום וואו עס שטייט "יחננו" — לשון רבים. איז רש"י מבאר, ווייל די חנ' דעמאָלט איז געווען "כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת" (און דערפאַר שטייט אומעטום "יחננו" לשון רבים).

לפי' דאָרף מען אַבער פאַרשטיין: ווי-באַלד דער גאַנצער דיוק פון רש"י איז פון "יחננו" (לשון יחיד), האָט דאָך רש"י געדאַרפט מעתיק זיין נאָר דעם וואָרט "יחננו": פאַרוואָס ברענגט ער אַראָפּ אויך די ווערטער "שם ישראל"?

דאָס וואָס רש"י ברענגט אויך דעם וואָרט "שם" — יש לומר: לויט רש"י איז אויך דאָס וואָס "שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת" לערנט מען אָפּ, ניט נאָר — ווי אין מכילתא — פון דעם וואָס נאָר שטייט "יחננו" ל' רבים, נאָר פון דעם פסוק גופא — "יחנן שם", אז

"שם" לדרשא אחרינא: שם, מגיד שאמר להם כו'. וכיה בליש פרשתנו עה"פ (רמז ערה בסופו). ועדיו במדרש לקח טוב ומדרש שכל טוב. אבל ראה זית רענו ליליש שם. ולהעיר מפ' מהרזיו לויק' שם. (6) להעיר שילתא בדפוס שני ובכמה כתי' רש"י. (7) ו'ל' יחיד נאמר לא רק כאשר נאמר לשון העם' שמדגיש שהם מציאות אחת, כ"א גם כאשר נאמר "ישראל", כבפרשתנו (ראה בשלח יד, ל-לא: וירא ישראל) ובכ"מ. וראה לקמן בפנים.

(1) פרשתנו יט, ב.
(2) בדפוס א' ו' וכמה כתי' רש"י: אבל כל שאר החניות בתרעומות ובמחלוקת.
(3) כמש' בדבק טוב, דקדוקי רש"י (באר רחובות), ועוד.
(4) עה"פ. ועדיו בפדריא פמ"א. ויקיר פ"ט, ט (פתיחתא דאיכ"ר כ. פסיקתא דרי"כ פ"ב. תנחומא (באבער) פרשתנו ט. יליש פרשתנו רמז רעג).
(5) משא"כ במכילתא שממשיך ודריש תיבת